

Veću Interdisciplinarnih studija

Univerziteta umetnosti u Beogradu

Senatu Univerziteta umetnosti u Beogradu

Izveštaj Komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije

LUKE MARKOVIĆA

Mogućnost implementacije koncepta otvorenosti na postojeće teorijske platforme

metodike nastave u srpskoj violinskoj pedagogiji

Uvodno obrazloženje

(hronologija doktorske disertacije)

Luka Marković je 1. juna 2018. godine prijavio temu doktorske disertacije pod nazivom: *Mogućnost implementacije koncepta otvorenosti na postojeće teorijske platforme metodike nastave u srpskoj violinskoj pedagogiji*. Veće Interdisciplinarnih studija je donelo odluku o imenovanju Komisije za ocenu ispunjenosti uslova za sticanje doktorata i naučne zasnovanosti teme doktorske disertacije Luke Markovića pod nazivom: *Mogućnost implementacije koncepta otvorenosti na postojeće teorijske platforme metodike nastave u srpskoj violinskoj pedagogiji*, u sastavu:

dr IVANA PERKOVIĆ, redovni profesor FMU

dr TIJANA POPOVIĆ MLAĐENOVIC, redovni profesor FMU

dr BILJANA MANDIĆ, docent FILUM-a u Kragujevcu

Na sednici održanoj 13.09. 2018. godine Veće Interdisciplinarnih studija je donelo odluku o usvajanju pozitivnog Izveštaja Komisije za ocenu ispunjenosti uslova za sticanje doktorata i naučne zasnovanosti teme doktorske disertacije i odobravanju teme doktorske disertacije.

Senat Univerziteta umetnosti je na sednici održanoj 27. septembra 2018. doneo odluku o odobravanju rada na doktorskoj disertaciji. Za mentora je imenovana dr Ivana Perković, redovni profesor FMU.

Na osnovu obaveštenja mentora od 09. juna 2020. godine Veće Interdisciplinarnih studija je na svojoj sednici 11.06. 2020. godine donelo odluku o imenovanju Komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije Luke Markovića pod nazivom: *Mogućnost implementacije koncepta otvorenosti na postojeće teorijske platforme metodike nastave u srpskoj violinskoj pedagogiji*, u sastavu:

dr IVANA PERKOVIĆ, redovni profesor FMU, mentor

dr TIJANA POPOVIĆ MLAĐENOVIC, redovni profesor FMU

dr NEVENA DAKOVIĆ, redovni profesor FDU

dr NADA O BRAJEN, docent FMU

dr VLADIMIR MARKOVIĆ, redovni profesor Muzičke akademije Univerziteta u Istočnom Sarajevu

Komisija je na svom sastanku od 14. septembra 2020. godine predložila i tom prilikom usvojila Izveštaj kojim se pozitivno ocenjuje doktorska disertacija kandidata.

Osim ovog uvodnog obrazloženja, izveštaj Komisije sadrži: a) biografske podatke o kandidatu, b) spisak naučnih i stručnih referenci, c) analizu doktorske disertacije (u koji su uključena i neka pitanja za diskusiju), d) kritički uvid u doktorsku disertaciju i ocenu njenih rezultata, kao i e) zaključak.

Biografski podaci o kandidatu

Luka Marković rođen je 1988. u Beogradu. Završio je osnovnu i srednju muzičku školu (violina i klavir) „Kosta Manojlović“ u Zemunu. Studije violine završio je na Fakultetu muzičke umetnosti, Univerziteta umetnosti u Beogradu, u klasi prof. Jasne Maksimović. Master studije violine završio je 2010. godine na Akademiji umetnosti Univerziteta u Novom Sadu, u klasi prof. Dejana Mihailovića (prosek 10,00). Dejan Mihailović bio mu je mentor i na magistarskim studijama - odsek Metodika nastave gudačkih instrumenata - koje je završio na Muzičkoj akademiji u Istočnom Sarajevu 2012. godine. Doktorske studije na Univerzitetu umetnosti u Beogradu, na studijskom programu Teorija umetnosti i medija upisao je 2014. godine.

Od 1995. godine učestvuje na koncertima, prvo kao učenik muzičkih škola, a potom i kao student osnovnih, master i magistarskih studija. Nastupao je kao solista u radio i televizijskim emisijama i održao niz solističkih koncerata u Gvarnerijusu, Galeriji Srpske akademije nauka i umetnosti, Galeriji Artget, Etnografskom muzeju i Galeriji Zadužbine Ilije Kolarca. Svirao je na svim koncertima iz ciklusa „Odabrani za odabrane“ od 2000. do 2012. godine, u velikoj sali Kolarčeve zadužbine, Galeriji Artget, u Umetničkom paviljonu „Cvijeta Zuzorić“, salama u Vrnjačkoj Banji i na drugim mestima. Učestvovao je i na svim koncertima polaznika Interpretativnog studija violine Dejana Mihailovića, od 2008. do 2012. godine. Na koncertu održanom u okviru ciklusa „Legende“, u čast Dejana Mihailovića, nastupao je sa najpoznatijim uenicima ovog izuzetnog pedagoga. Kao povremeni član orkestra *Camerata Serbica* i stalni član prvih violina orkestra „Dušan Skovran“ nastupao je od 2010. godine u zemlji i inostranstvu, na mnogim manifestacijama, među kojima treba izdvojiti BEMUS i koncerte u zemlji i inostranstvu (Pariz, Zagreb, Gorica).

Dobitnik je nekoliko prvih i drugih nagrada na republičkim, saveznim, kao i internacionalnim takmičenjima od 1998. godine, iz violine i klavira. Kao violinista, laureat je međunarodnog takmičenja *Gianluca Campochiaro* u Kataniji 2006. godine, i dobitnik je prve nagrade na takmičenju „Davorin Jenko“ u kategoriji kamernih ansambala, u Beogradu 2012. godine.

Pored izvođačke prakse, Luka Marković bavi se i pedagoškim radom. Kao profesor violine radio je u muzičkoj školi „Stanković“ četiri godine, kao i u muzičkoj školi „Josif Marinković“

dve godine. Trenutno radi u školi „Živorad Grbić” u Valjevu. Od 2019. godine zaposlen je i kao asistent na Fakultetu za diplomatiju i bezbednost Univerziteta Union-Nikola Tesla, na odseku za produkciju. Kao gost, drži predavanja iz metodike nastave violine na Akademiji umetnosti u Novom Sadu.

Učenici kandidata Markovića dobitnici su nagrada na međunarodnim i domaćim takmičenjima, učesnici su brojnih koncerata u zemlji i inostranstvu, i visoko su rangirani na prijemnim ispitima za upis na visoke muzičke škole.

Luka Marković je položio ispit za licencu Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, i stekao pravo da samostalno obavlja obrazovno vaspitni rad u okviru svoje struke.

Učestvovao je u organizaciji i kreiranju performansa kojim je otvoren FESTUM 2014. Izabran je za polaznika kursa Američke privredne komore *AmChamp - mladi lideri 2016. godine*.

Član je Udruženja muzičkih umetnika Srbije.

Naučno-istraživačka interesovanja kandidata Luke Markovića orijentisana su ka temama vezanim za muzičku pedagogiju, a naročito za njenu interdisciplinarnu prirodu i fahovsku otvorenost, o čemu svedoče radovi koje je izlagao na međunarodnim i naučnim skupovima i objavljivao u naučnim časopisima nacionalnog značaja.

Spisak stručnih i naučnih referenci

- Muzički tekst kao otvoreno delo, *Zbornik radova sa XI međunarodnog naučnog skupa „Srpski jezik, književnost, umetnost“*, Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet u Kragujevcu, 2017, 127-134.
- Nove matrice vaninstitucionalnih okvira muzičke pedagogije, *Zbornik radova sa XII međunarodnog naučnog skupa „Srpski jezik, književnost, umetnost“*, Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet u Kragujevcu, 2018, 191-199.
- Otpor i pristajanje u muzici popularne kulture, *Kultura*, 2019, 163, 280-292
- Muzika i psihoanaliza: muzika između smisla i zadovoljstva, *Humanistika*, 2020, 7/IV, 35-44.

Analiza doktorske disertacije

Doktorska disertacija Luke Markovića pod nazivom *Mogućnost implementacije koncepta otvorenosti na postojeće teorijske platforme metodike nastave u srpskoj violinskoj pedagogiji* sastoji se iz apstrakta (na srpskom i engleskom), uvoda, šest poglavlja, zaključka, navedene literature i biografije kandidata.

Osnovni tekst, obima 209 strana (font: Times New Roman, 12pt, prored 1,5), pored **Apstrakta** i **Uvoda** sačinjen je od šest celina: 1. **Opšti pregled srpske teorijske prakse violinske pedagogije**, 2. **Revitalizacija pra-modela kroz genealogiju violinske pedagoške prakse**, 3. **Opšta pedagogija i didaktika**, 4. **Implikacije psihopedagoških teorija na violinsku pedagogiju**, 5. **Senzo-motorne relacije violinskih izražajnih sredstava** i 6. **Sredstva i tehnike muzičkog izražavanja**. Slede **Zaključna razmatranja**, **Literatura** i **Biografija kandidata**.

U središtu pažnje Luke Markovića nalazi se implementacija koncepta otvorenosti na postojeće teorijske platforme metodike nastave u srpskoj violinskoj pedagogiji koja deluje kao katalizator u razvoju kreativnih potencijala budućih umetnika.

Kandidat je svoje tumačenje „koncepta otvorenosti“, zasnovao na teorijama o promenljivosti kako istorijskih, tako i savremenih modela umetnosti. Spomenuti koncept prikazuje se ne samo kroz kontekst transkulturalne, pluralne, heterogene muzičko-pedagoške „škole“ nego i kroz teorijsko umrežavanje violinske pedagoške prakse u interdisciplinarni diskurs hibridnih, relacionih i kritičkih kulturalnih teorija (Derida, Fuko, Liotar, Burio i dr.). Bilo bi korisno da je na samom početku rada, prilikom definisanja načina na koji odabrani model koristi, kandidat ponudio i širi komparativni teorijski pregled gledišta vezanih za „koncept otvorenosti“ u savremenoj naučnoj misli, posebno kada je reč o obrazovanju, „otvorenoj“ nauci, političkoj ekonomiji. Isto tako, od značaja bi bilo povlačenje demarkacione linije sa konceptom „otvorenog dela“ Umberta Eka. U zaključku rada jasno se navodi da se u disertaciji otvoreni koncept razume kao opšti princip, a ne kao strogo definisan teorijski model, i bilo bi dobro da je obrazloženje spomenutog izbora čitaocu pregledno izloženo i na samom početku rada. Navedeni komentar može se shvatiti i kao tema za diskusiju na odbrani disertacije.

U **Uvodu** rada, dakle, Luka Marković *koncept otvorenosti* postavlja u centar svoje problematizacije postojeće teorijske prakse u srpskoj violinskoj pedagogiji. Razume se,

dosadašnje teorijske postavke metodskih postupaka nisu izbegavale multidisciplinarnu integraciju sa naučnim oblastima koje su neposredno vezane za violinsku pedagogiju. Upravo iz tog razloga kandidat u svojoj tezi *koncept otvorenosti* razume kao oznaku promenljivosti, rekonstruktivnosti, segmentacije i konceptualnosti u procesu „izlaska“ metodike violinske nastave iz esencijalističkih okvira, ne poništavajući pritom one institucionalizovane platforme koje su u ovoj disciplini do sada koristili srpski violinski pedagozi.

Polazeći od hipoteze da je vitalnost dosadašnjih obrazaca metodskih činilaca u srpskoj violinskoj praksi gotovo neodrživa bez uvida u različite prakse otvorenog prostora kulture, Marković precizno definiše cilj doktorske disertacije: da se kroz formalističku, strukturalističku i poststrukturalističku vizuru, primenom različitih kulturoloških teorija, uvedu novi teorijski dispozitivi koji će, uvažavajući temelje srpske teorijske prakse nadograditi postojeće i formirati osnov za inovativne methodske modele nastave.

U poglavlju **Opšti pregled srpske teorijske prakse violinske pedagogije** razmatran je naučno-umetnički doprinos srpskih metodičara ovoj disciplini. Reč je o napisima Vladimira Đorđevića, Petra Stojanovića, Dejana Markovića, Uroša Pešića, Dejana Mihailovića, Mirjane Hajduković, Emine Smolović, Ljiljane Stepanović i Svetlane Vilić.

Na osnovu precizne analize njihovih teorijsko-didaktičkih radova, nastajalih tokom 20. i početkom 21. veka, u radu se zaključuje da su se navedeni autori uglavnom oslanjali na metodičke postulate staroitalijanske i pariske škole, kao i na iskustvo ruskih pedagoga. Taj uticaj je uočljiv kako kroz odabir instruktivnog materijala, redosleda postupaka u radu na muzičkom delu, tako i po onim elementima pedagoškog delovanja koji se odnose na prilagođavanje nastave psihološkim i fizičkim mogućnostima ili predispozicijama učenika.

Ukazujući na značaj istorijsko-kulturološkog razumevanja iskustva internacionalnih violinskih škola, Marković argumentovano razmatra njihov uticaj (uticaj škola) na odnos srpske violinske metodike prema jednom od centralnih pitanja violinske obuke: dihotomiju muzičkog i tehničkog ili umetničkog i „zanatskog“ aspekta sviranja. Gradeći sopstveni methodski sistem, srpski teoretičari su ostavili otvoren, iako tek naznačen, kako se u disertaciji ispravno zapaža, prostor za širi interdisciplinarni pristup u nastavi violine. Upravo to je jedan od očiglednih doprinosa ove doktorske disertacije.

Definišući tri osnovna segmenta na kojima se zasniva srpska pedagoška literatura (istorijski, muzičko-tehnički diskurs i začetak interdisciplinarnog diskursa), Luka Marković u sledećim poglavljima kontekstualizuje, resistematizuje i proširuje razmatranje metodičkih tema istorijskog, psihopedagoškog, muzičkog i estetskog pristupa violinizmu.

U drugom poglavlju, ujedno i jednoj od najopsežnijih celina disertacije, **Revitalizacija pra-modela kroz genealogiju violinske pedagoške prakse** razmatra se istorijsko iskustvo violinske pedagogije u kome se, nakon kompleksnog i slojevitog analiziranja različitih genealoških veza među glavnim protagonistima pedagoškog delovanja, naziru konture jednog novog modela istorijske sistematizacije.

Ističući potrebu za novim, proširenim pregledom na violinske škole i ličnosti koje su učestvovala u istoriji violinske pedagogije, Luka Marković ciklično istorijsko vreme prezentuje kroz divergentne skupove, koji u svojoj različitosti imaju sposobnost povezivanja kako na sinhronijskom, tako i na dijahronijskom nivou.

U razradi hipoteze da se savremena violinska pedagogija ne može odreći ni diskursa istorije kao zatvorenog koncepta, u radu se polazi od činjenice da je istorijski, ili, kako ga kandidat naziva, „pra-model“, nastave kroz prisutan i u savremenom post- i vanistorijskom vremenu.

Koristeći opšti koncept otvorenosti i sprovodeći metodološku hibridizaciju istorijske faktografije, relacija između različitih praksi (evropske, američke, ruske) i genealoških nizova (učitelj - đak), kandidat u radu upućuje na mogućnost revitalizacije pra-modela nastave kao koherentnog, ali i ne i ograničenog i dovršenog sistema čiji identitet strogo čuva samosvojnost svoje discipline.

Pošavši od koncepta otvorenosti u tumačenju istorijskih činjenica kao kontekstualno promenljivih i višeznačnih, Luka Marković je istorijski okvir (koji je u srpskoj violinskoj metodici „zatvoren“ u dve škole i nekoliko istaknutih violinskih pedagoga) razmatrao kroz nekoliko tekstualnih celina: *Od standardizacije instrumenta do prvih škola* (ovde je prezentovana kratka istorija instrumenta, početak violinske pedagoške prakse u Italiji 17. i 18. veka i najznačajniji predstavnici italijanske violinske pedagogije: Vitali, Toreli, Demminijani, Lokateli, Koreli, Somis, Vivaldi, Kampanjoli, Tartini); *Rizomatska progresija pedagoških postupaka* (na osnovu analize rada italijanskih pedagoga i oskudnih pisanih artefakata zaključuje se da je muzički izraz bio dominantna komponenta u izvođenju, dok je tehnika bila

u drugom planu); *Pariski konzervatorijum, jedan mogući sistem* (osnivanje Pariskog konzervatorijuma kao svojevrsna institucionalizacija takozvanog „francuskog stila“); *Nasledni skupovi u evropskom violinizmu* (nemačka, bečka, češka, franko-belgijska škola; skup izuzetnih violinskih pedagoga: L. Mocart, L. Špor i kompozitora: J. S. Bah, N. Paganini); *Hibridizacija pedagoškog delovanja u decentralizovanom sistemu evropskog školovanja* (razmena pedagoškog iskustva širom i između Evrope i Amerike). Internacionalizacija i hibridizacija pedagoške prakse opravdava, po mišljenju kandidata, zamenu uobičajenog termina *škola* pojmom *školovanost*, po ugledu na Dejana Mihailovića. U tom kontekstu bilo bi korisno da se u nekoj od napomena objasni odnos kandidata prema naslovima poglavlja koji uključuju pojam „škola“, što je naredna tema za diskusiju na odbrani doktorske disertacije

Slično Fukoovom modelu *arhiva* (kao konstrukta koji je produkt diskursa) koji koegzistira sa okruženjem, Luka Marković različita individualna i grupna pedagoška postignuća u ovom poglavlju grupiše u „jedno polje koegzistencije“, pokazujući da se predstavnici različitih strategija obrazovanja, mogu uključiti u didaktičke sisteme po obrascima koji ne podležu vremenskim, geografskim i stilskim ograničenjima. U šestom delu drugog poglavlja, pod naslovom *Naturalizacija evropske violinske pedagogije u pragmatizam američke prakse*, kandidat analizira političke, društvene i umetničke uslove u kojima se u dvadesetom veku veliki broj evropskih violinskih pedagoga preselio u Ameriku i doprineo razvoju violinizma na tom kontinentu. Suprotno pragmatičnosti njihovog nastavnog pristupa, propagirana je sloboda izbora u načinu izvođenja, što je, prema mišljenju L. Markovića, bio odraz američkog kulturnog principa: upoznati sistem, savladati pravila a onda ih, u ime slobode izbora, prilagoditi sopstvenim interpretativnim intencijama.

Sedmi odeljak poglavlja posvećen je ruskom sistemu školovanja. Kandidat je sa pravom posebno istakao insistiranje na širokom obrazovanju i primeni znanja iz drugih umetnosti i nauka, karakteristično za „rusku školu“.

U zaključku poglavlja Luka Marković argumentovano i ubedljivo ukazuje na značaj još jednog aspekta dijahronijskog pristupa odabranoj temi, a to je lanac (pre)nosilaca metodičkih postupaka kroz relaciju učitelj – đak. Istražujući tu vrstu „naslednih veza“ u radu je na zanimljiv način i ilustrativno prezentovao tri grane genealoškog stabla.

Treće poglavlje, **Opšta pedagogija i didaktika**, odnosi se na pravila institucionalizovanog violinskog školovanja, osnovne zadatke i opšte pedagoške metode u srpskoj pedagoškoj

praksi. Ističe se veća uloga didaktike i psihologije obrazovanja, koja obuhvata psihofiziologiju, psihofiziku, psihoakustiku i psiholingvistiku.

U prvom delu ovog poglavlja, pod nazivom *Tehnike didaktičkih modela violinske pedagogije*, kandidat razmatra etape rada na muzičkom delu: uvid u formu i sadržaj dela, analizu izražajnih karakteristika, izbor odgovarajućih tehničko-izvođačkih sredstava i pripremu za javno izvođenje. Oslanjajući se na metodički pristup istaknutih metodičara (Mihailović, Nojhaus, L. Mocart) u rešavanju ovih zadataka Luka Marković ističe važnost onih modela koji će razviti tehničke i estetsko-muzičke sposobnosti učenika, njegove intelektualne potencijale, apstraktno i asocijativno mišljenje, pamćenje, maštu i etičnost.

Takvi ciljevi zahtevaju specifičan rad u organizaciji nastave, čemu je posvećen drugi odeljak ovog poglavlja: *Organizacija nastave između protokola i slobode izbora*.

Prema mišljenju Markovića, nastavni plan i sadržaj nastavnog časa, iako definisani opštim odredbama, zavise od njegove makrostrukture (programa) i mikrostrukture, koja je promenljiv i nepredvidljiv deo časa. Jedan od najdelikatnijih metodičkih postupaka, proizašao iz principa očitoglednosti, demonstracija nastavnika na svom instrumentu, često ne doprinosi, kako se ističe, razvijanju kreativnih potencijala učenika. Stoga se u radu predlaže metod ilustracije – oponašanje učenikovog sviranja, čime se podstiče umetničko-istraživački impuls učenika.

Takva rešenja zahtevaju veoma *Stručne, etičke i humane osobine nastavnika*, kako je i naslovljen treći deo trećeg poglavlja. Komparativno sagledavajući novija iskustva psihopedagoga (Vulfolk, Hjuž, Volkap) i kombinujući ih sa ličnim pedagoškim iskustvom iz nastave, Luka Marković kritički sagledava sve one zadatke koje dobar nastavnik treba da planira u svom radu; pažnju poklanja i ličnim osobinama nastavnika koji kontinuirano razvija i usavršava svoje stručno i opšte obrazovanje, kao i tehnikama prenošenja znanja na učenike.

Progresivno obrazovanje nastavnika tema je četvrtog poglavlja disertacije: **Implikacije psihopedagoških teorija na violinsku pedagogiju.**

U ovom poglavlju Luka Marković ističe značaj zamene termina *metode* pojmom *tehnike* čime otvara put interdisciplinarnom pristupu metodici nastave violine. Reč je o različitim tehnikama *violinizma* koje se u novoj pedagoškoj praksi sve više opredeljuju za *progresivno obrazovanje*.

U radu se detaljno analizira teorijska osnova te vrste obrazovanja (počev od teorijskih modela Rusoa, Ferijera, Bergsona, Montesori, Djujija, Pijažea, Vigotskog, Vulfolk, Maslova) koja je našla primenu u metodici nastave violine. O toj temi je reč u prvom odeljku četvrtog poglavlja pod naslovom *Obrazovne psihopedagoške tehnike u violinizmu*.

Prema mišljenju autora, za violinsku pedagogiju su najznačajnije i najprimenljivije razvojne teorije Žana Pijažea, Hauarda Gardnera, Abrahama Maslova i Lava Vigotskog.

Sa uverenjem da se rekombinacijom opšte pedagogije, psihologije obrazovanja (sa njenim podgranama) i estetike mogu naći kvalitetne i efikasne tehnike u organizaciji individualnog rada sa učenicima, Luka Marković razmatra implikacije primene tehnike psihopedagogije na metodiku nastave kao *otvoren sistem*. U tom smislu, pažnje je vredan njegov zaključak da metodika nastave violine „kao 'struktura u pokretu' jeste otvoren sistem, pošto se odvija u neprekidnim razmenama (istorijskih) iskustava i promišljenih, izabranih pozajmica iz gotovo svih nauka i umetnosti, ne ugrožavajući, pritom, osnovne funkcije sopstvene discipline. Svako usavršavanje metodike nastave violine shvaćeno kao proces i neprekidna razmena, uvek je uslovljeno diferenciranjem informacija, odabirom funkcionalno korisnih novina, predviđanjem regulative i uravnotežavanjem sa već postojećim promenljivo-nepromenljivim elementima violinizma” (str. 102).

Iz razmatranja osnovnih problema psihologije muzike kandidat izvodi zaključak da se u savremenim teorijskim praksama zanemaruje atomistički ili holistički pristupi problemu obrazovanja, već se, uz relacije tehnike diskurzivnog mišljenja, formiraju celoviti sistemi proistekli iz interakcija različitih elemenata.

Interakcijom različitih elemenata u planiranju strategije rada, nastavnik bi, prema mišljenju Luke Markovića, trebalo da relativizuje atomističku psihološku kategorizaciju koju navode srpski metodičari. On se u drugom delu četvrtog poglavlja, *Tehnike sagledavanja psiholoških kategorija kao sindroma ličnosti*, imajući u vidu ograničenja tipološke determinisanosti učenika, opredeljuje za termin *sindromi ličnosti*. U kontekstu izlaganja koje sledi u doktorskoj disertaciji, primena ovog termina predstavlja narednu temu za diskusiju na odbrani, u smislu opredeljenja upravo za navedenu sintagmu umesto za izraz „faktori ličnosti“. Sindromi ličnosti pretežno se odnose na poremećaje, što svakako nije tema ovog poglavlja. Faktori poput treme, motivacije, memorije, od ključnog su značaja kao mentalni procesi bez kojih se

violinska pedagogija ne bi mogla ni zamisliti. Kandidat ih, sasvim umesno, posmatra u kontekstu tehnika njihovog preobraćanja u pokretačku energiju učenika. On sa pravom zapaža značaj koji nastavnik treba da posveti prirodi *instinkta* i *estetske intuicije* učenika, kako bi potkrepljivao intencije individualnog koje u samoaktualizaciji i samoostvarenju omogućavaju progresivan razvoj umetničke orijentacije učenika i njegovog *self*-koncepta koji je umrežen u sistem samopoštovanja i samovrednovanja.

Baveći se sistemom pamćenja kroz tri oblika muzičkog memorisanja (vizuelno, sluhovno, motorno), Luka Marković razmatra stavove domaćih teoretičara koji su isticali primat memorije dodira, koje nije inicirano samo ponavljanjem mehaničke radnje, već i smisaonim razumevanjem muzičkog teksta. U radu se ističe značaj podvrgavanja senzorne memorije procesu označavanja i organizovanja u celovite forme. U cilju razvijanja dugoročne muzičke memorije, Marković komentariše radove britanskih psihopedagoga (Vulfolk, Hjuž, Volkap) koji uključuju sve tri vrste znanja (deklarativno, proceduralno i kondicionalno).

O ulozi sluha u memorisanju radi se u trećem delu ovog poglavlja pod nazivom *Psihofizička uslovljenost sviranja violine*. Polazeći od Mihailovićeve teze o dualističkom svojstvu sluha, Marković proširuje temu kulture zvuka i intonacije kroz diskurzivne platforme muzikologa (Mirjana Veselinović Hofman), neurofiziologa (Robert Dilts), starogrčkih naučnika i filozofa (Pitagora), fizičara (Nikolaj Garbuzov) i antropologa (Džon Bleking).

Kada je reč o vežbanju sluha i intonacije Marković uvodi inovativne predloge: tzv. „redukcionu tehniku vežbanja“ (koja se oslanja na saznanja o željenom zvučanju uz intenzivnu slušnu kontrolu) i „incitacionu tehniku“ (ona podrazumeva vežbanje papilarnog i muskulaturnog osećaja); obe tehnike, kako kandidat ističe, kada su udružene predstavljaju put ka takozvanom „čistom sviranju“.

Interakciji mentalnih i nervnih fizioloških procesa, koji su u domaćoj teorijskoj praksi definisani kao korelacija muzičkih predstava i motornih pokreta, posvećeno je posebno potpoglavlje: *Tehnika formiranja uslovno-refleksnih navika*. Polazeći od Mihailovićeve teze da je balans psihomotornih relacija najbitniji element „dobre školovanosti“, u radu je, uz komentare istraživanja fiziologa (Ivan Pavlov) i psihologa (Pijaže, Vulfolk, Maslov), konceptualizovana svest o značaju opštih (koje se stiču vaspitanjem i obrazovanjem) i profesionalnih predstava (svi vidovi muzičkog stvaranja), za sticanje obnovljivih izvođačkih predstava.

Peto poglavlje posvećeno je **senzo-motornim relacijama violinskih izražajnih sredstava**.

Konvencionalni pristup u redosledu pedagoških postupaka u nastavi violine vodi se, ističe se u disertaciji, principom *od zvučne predstave ka pokretu*. Zastupajući stav da osnovna znanja iz neurologije predstavljaju važan segment u strategiji proučavanja ove teme, Marković zapaža da u srpskoj teorijskoj praksi nema dovoljno informacija o fizičkom aspektu sviranja. Zbog toga su u ovom poglavlju razmotreni stavovi neurologa, antropologa i anatoma, kao polazište u argumentovanoj raspravi o neophodnosti poznavanja centralnog nervnog sistema i anatomije u violinskoj pedagogiji.

Razmatrajući koreografiju pokreta, koja je jedan od primarnih zadataka violinske metodike, kao i pravilno vežbanje, kandidat izdvaja u domaćoj literaturi malo poznatu metodu fizičara i neurofiziologa Moše Feldenkrajsa prezentovanu u knjizi „Svesnost kroz pokret“. Ona se zasniva na usmeravanju pažnje na osećaj dodira samo onog dela tela koji je u funkciji određenog pokreta. Takav pristup podrazumeva osvešćivanje učenikove mišićne aktivnosti. Na osnovu serije analiziranih teorijskih tekstova i primera praktične primene znanja iz neuro-motorne aktivnosti ljudskog organizma, Luka Marković umereno zaključuje da je „razvijanje osećaja i svesnosti sopstvenog tela kao celine i posebno svakog dela i pokreta leve i desne ruke, veoma važno za ostvarenje živog odnosa sa instrumentom kakav je violina.“ Sledi naredni deo petog poglavlja *Postavka i formiranje izvođačkih pokreta*, gde se kroz tri zasebne celine ? razmatraju: držanje instrumenta, aktivnost desne ruke sa potezima gudala i pokreti leve ruke. U zaključku se iznosi stav da se vežbanjem na instruktivnom materijalu, vodeći računa o čisto fizičkim predispozicijama, stabilizuju i automatizuju izvođački pokreti i navike, a time omogućava spontano fraziranje i umetničko izražavanje.

Sredstvima i tehnikama muzičkog izražavanja posvećena je poslednja, ujedno i najprovokativnija celina doktorske disertacije.

Problematika koja je u dosadašnjoj metodičkoj praksi izjednačavana sa sintagmom „sadržaj muzičkog dela“, proširena je u redu na izražajna sredstva smisaonog, emocionalnog i idejnog aspekta muzičkog dela delu i tehnika kojima se *muzičko mišljenje* izražava. Iako navedena u spisku literature, knjiga dr Tijane Popović-Mladenović *Muzičko pismo* mogla je u ovom potpoglavlju, kao i četvrtom odeljku šestog poglavlja (potpoglavlju pod naslovom „Muzičko izvođenje“) biti funkcionalnije primenjena, čime bi se u navedenim poglavljima ostvario suštinski drugačiji kvalitet. To je još jedna od tema za diskusiju.

U prvom delu poglavlja pažnja se posvećuje kreativnom vežbanju i upotrebi ritmičke sintakse: metra, pulsa, akcentuacije i dinamičkih i agogičkih elemenata izražajnosti.

U nastavku izlaganja razmatra se problem fraziranja. Raznovrsna teorijska polazišta omogućila su Markoviću da „izađe“ iz formalističkih okvira definisanja fraze. U tom smislu njegovu posebnu pažnju privukao je pojam *auditivna entaza*, koji do sada nije bio u široj upotrebi u violinskoj pedagogiji. Ističe se da je auditivna entaza jedan od činilaca strategije izražavanja koji doprinosi adekvatnoj interpretaciji poetičnosti i izražajnosti melodije.

Postmoderna praksa uvela je, kako se u zaključku potpoglavlja o fraziranju navodi, pojmove iz oblasti intertekstualnosti, meta jezika, hibridnosti, poližanrova, polimedijalnosti i dr. u širu upotrebu. Za metodiku nastave, po mišljenju Luke Markovića, od posebnog značaja su oni vezani za *muzički jezik*, *muzičko izvođenje* i *muzičko mišljenje*. Te tri oblasti u radu su obrađene kao posebne jedinice šestog poglavlja.

Problematizujući temu muzičkog jezika, Marković zastupa mišljenje da bi savremena violinska pedagogija, poput muzikologije, trebalo da proširi disciplinarnu okvire primenom teorijskih iskustava lingvistike. On ističe da razumevanje muzičkog teksta, sadržaja, smisla i izvođenja, utemeljeno u modelima lingvističkih teorija, od kojih se najviše oslanja na opštu lingvistiku Ferdinanda de Sossura, omogućava izmeštanje muzičke predstave „iz maglovite inicijalne pojavnosti u polje kontekstualnih tumačenja.“

Na osnovu teze da je muzičko mišljenje širi pojam od muzičkog sadržaja, u radu se izlaže stav da muzičko mišljenje koje sažima sadržaj – smisao – značenje, proističe iz *muzičke predstave* potekle iz „nataloženog“ muzičkog iskustva koje se, posedujući moć konceptualizacije, može vezati za pojam značenja.

Ističući činjenicu da su pitanje kontekstualizacije sadržaja muzičkog dela pokrenule strukturalističke i poststrukturalističke (semiološki modeli) teorije kulture, razmatranje termina muzičko mišljenje Marković dopunjava i drugim terminološkim odrednicama koje se tiču i violinske pedagogije. Reč je o identitetu muzičkog dela čije izvođenje može da bude *alografsko* i *autografsko*.

U zaključnim razmatranjima rezimiraju se stavovi izneti u prethodnim poglavljima, i ističe se da se koncept otvorenosti, kao metodski postupak, shvata kao opšti princip, a ne kao teorijski

sistem. Kandidat se zalaže za njegovu primenu u metodici nastave violine kroz proširenje, fleksibilnost i kontekstualizaciju istorijskog i teorijskog isustva zasnovanog na validnim proceduralnim postulatima dosadašnje prakse. Budući da kandidat koncept otvorenosti ne tumači kao strogo definisan teorijski sistem, on, po njegovom mišljenju, „dopušta slobodu odabiranja i prisvajanja 'tekstova' iz drugih umetnosti i nauka koji su u tom postupku prepoznati kao 'svoji'“ i ukazuje na mogućnosti primene predloženih inovacija, putem institucionalnih protokola primerenih svetu postmoderne kulture. Pri tome, ističe se da „izlazak“ iz matične discipline ne destabilizuje identitetski koncept violinske pedagogije, već upravo upućuje na čuvanje kroz mrežu primene novih interdisciplinarnih procedura i postupaka.

Kritički uvid u doktorsku disertaciju i ocena njenih rezultata

Analiza doktorske disertacije Luke Markovića, *Mogućnost implementacije koncepta otvorenosti na postojeće teorijske platforme metodike nastave u srpskoj violinskoj pedagogiji*, pokazala je da je reč o jednom interdisciplinarnom, temeljnom, metodološki i strukturno razuđenom istraživanju koje ne svedoči samo o adekvatnom poznavanju predmetne oblasti istraživanja i aktuelnog stanja u ovoj oblasti u svetu, već i o spremnosti da se na inovativan način razmatra tema koja do sada nije bila sagledana iz slične perspektive.

Ukupan doprinos doktorske disertacije kandidata može se posmatrati iz dva ugla. Prvi ugao odnosi se na unapređenje teorijskog razumevanja značaja korišćenja novih platformi, standarda i matrica u srpskoj violinskoj pedagogiji. Luka Marković je, konsultujući bogatu i raznovrsnu literaturu, na metodološki konzistentan način, izvršio sistematizaciju i kritičku analizu dosadašnjih doprinosa ovoj oblasti, obraćajući posebnu pažnju na „otvoren sistem“ metodike nastave violine. Njegova disertacija doprinosi nastanku novih znanja, posebno zbog toga što kandidat potvrđuje samostalnost i otvorenost svoje naučno-istraživačke pozicije, krećući se kroz različite discipline, teorije i diskurse. U tom smislu, disertacija svakako predstavlja nadgradnju dosadašnjih napisa u oblasti violinske pedagogije u Srbiji.

Drugi aspekt doprinosa odnosi se na mogućnosti primene rezultata istraživanja u praksi. Kandidat daje niz konkretnih predloga, kako terminološke prirode („tehnikе“ umesto „metode“, „školovanost“ umesto „škole“, u skladu sa stavovima svog višegodišnjeg mentora

i profesora Mihailovića), tako i one vezane za ulogu nastavnika (čija vaspitno-obrazovna uloga treba da se prilagodi složenim i promenljivim kulturalnim uslovima globalnog društva koje karakteriše „proizvodnja“ i „potrošnja“ muzike), tehnike vežbanja, načine podsticanja učenika različitih sposobnosti, i druge elemente relevantne za violinsku pedagogiju. Paralelno sa kritičkim i produbljenim razmatranjem teorijsko-metodološkog okvira za primenu sagledanih rezultata, kandidat je, dakle, predložio inovativne postupke i mogućnosti proširenja dosadašnje prakse.

U razradi teme koristio se naučno utemeljenim saznanjima iz različitih disciplina i ličnim isustvom, što je doprinelo uverljivosti doktorske disertacije. Načini na koje je to učinio istovremeno govore u prilog validnosti postavljenih hipoteza.

Kandidat je ispoljio neophodnu selektivnost, kritičnost i sposobnost izvođenja zaključaka. Njegov stil je jasan i koncizan, a struktura izlaganja postupna i pregledna. Tekst ukazuje na Markovićevu visoku obaveštenost o problematici koju razmatra, minucioznost i analitičku sposobnost.

Zaključak

Svojom doktorskom disertacijom Luka Marković je ostvario problemski interdisciplinarni naučni rad kojim je potvrdio naučne kompetencije u području interdisciplinarnih nauka o umetnosti i medijima. Komisija ocenjuje doktorsku disertaciju Luke Markovića kao zasnovan i inovativan istraživački naučni rad kojim su argumentovano pokazane i razrađene najvažnije teorijske pretpostavke metodike nastave u srpskoj violinskoj pedagogiji.

Stoga, Komisija jednoglasno predlaže Veću Interdisciplinarnih studija Univerziteta umetnosti u Beogradu i Senatu Univerziteta umetnosti u Beogradu da pokrene proceduru za javnu odbranu doktorske disertacije kandidata Luke Markovića, pod naslovom *Mogućnost implementacije koncepta otvorenosti na postojeće teorijske platforme metodike nastave u srpskoj violinskoj pedagogiji*.

U Beogradu, 14.septembra 2020. godine

Članovi Komisije

dr IVANA PERKOVIĆ, redovni profesor

dr TIJANA POPOVIĆ MLAĐENOVIĆ, redovni profesor

dr NEVENA DAKOVIĆ, redovni profesor

dr NADA O BRAJEN, docent

dr VLADIMIR MARKOVIĆ, redovni profesor